

Restaurování sálu č. 116 v budově bývalé prelatury zámku ve Žďáru nad Sázavou

Mgr. art. Luboš Machačko

KONTAKT: Machacko@seznam.cz

ÚVOD

V únoru až červenci 2007 proběhlo restaurování nástěnné malířské výzdoby místnosti č.116 v 2. nadzemním podlaží v budově zámku Kinských ve Žďáru nad Sázavou. Restaurátorské práce provedli studenti 3. a 4. ročníku Ateliéru restaurování nástěnné malby a sgrafita Fakulty restaurování Univerzity Pardubice v Litomyšli pod vedením Mgr. art. Luboše Machačka a Mgr. art. Jana Vojtěchovského.

ÚDAJE O PAMÁTCE

Místnost č. 116 se nachází v 2. nadzemním podlaží severního křídla zámku. Malířskou výzdobu sálu tvoří šest iluzivních pohledů do krajiny orámovaných ornamentálním rokajovým dekorem. Výplně rokají jsou zdobeny tečkovou nápodobou zlacení. Orámované pohledy do krajin jsou od sebe odděleny svislými dekorativními poli obdobného charakteru. Dekor zdobí taktéž všechny okenní a dveřní špalety. Dolní partie stěn jsou vymalovány iluzivním soklem, který probíhá po celém obvodu sálu.

Autor malířské výzdoby není znám, malby vznikly pravděpodobně na konci 18. století.

ÚDAJE O TECHNICE

Na základě výsledků komplexního restaurátorského průzkumu lze říci, že malba byla provedena technikou vápenného secca, kdy nejdříve byla na cihlové zdivo nanесena vrstva hrubé vápenné omítky, na tuto omítkovou vrstvu byla nanесena velice tenká vrstva (v průměrné tloušťce 3-5 mm) jemnozrného intonaka. Pojivo intonaka tvoří bílé vzdušné vápno bez příměsí sádry. Plnivem je mramorová moučka s velikostí zrn do 0,5 mm. Na intonako byl nanесen podkladový vápenný nátěr (někde i ve dvou vrstvách). Na tento nátěr byla nanесena vrstva šedého podkladového nátěru na bázi vzdušného vápna, která byla zabarvena révouvou černí. Na tomto podkladu následuje vlastní původní malba, která je nanесena v jedné až třech vrstvách.

V původních barevných vrstvách byly identifikovány tyto složky: uhličitán vápenatý – karbonatizované bílé vzdušné vápno (přítomné ve všech barevných vrstvách); červený okr (v odstínech růžové); žlutý okr (v okrovém nátěru na soklu a v podkladu pod zlacení); zelený měďnatý pigment obsahující chlor (pravděpodobně syntetický); neapolská žluť, země zelená (v zelených barevných vrstvách); révouvá čern (v šedých odstínech, malá příměs i v některých odstínech růžové). V barevných vrstvách byla prokázána přítomnost bílkovin a fosforu. Technika malby je vápenné secco, modifikované proteinem (pravděpodobně mléčného původu – kasein).

Původní zlacení v rokajích bylo provedeno metalovou fólií na olejovém podkladu (v době před restaurováním byla fólie zkorodovaná – ztmavlá).

STAV DOCHOVÁNÍ

Místnost byla v minulosti rozdělena zděnou příčkou. Nástěnná výzdoba východní části místnosti, tj. svého času za příčkou, vykazovala o poznání nižší stupeň poškození než nástěnná výzdoba části západní, tj. před příčkou. Originální barevná vrstva východní části místnosti byla v relativně dobrém stavu dochování a stěny byly pokryty pouze lokálními přemalbami (zejména v růžovém pozadí), zatímco původní barevná vrstva v západní části místnosti byla v minulosti celoplošně přemalována, jelikož, jak vyplynulo z restaurátorského průzkumu a jak se ukázalo v průběhu restaurování, vykazovala pod touto přemalbou rozsáhlé ztráty a lokálně se dochovala pouze v torzálním stavu. Pravděpodobným důvodem takového rozdílu v dochování je snad skutečnost, že malby v západní části sálu byly po postavení příčky zabíleny, kdežto malby v prostoru za příčkou nikoliv. Později, pravděpodobně v čase stržení příčky došlo v západní části k velice razantnímu odstranění vrchních bílých nátěrů a odkrytí původních nástěnných maleb. Tento nešetrný způsob odkrytí, který

měl za následek těžké poškození originální malby, si vyžádal nutné rozsáhlé malířské úpravy (= celoplošné přemalby). Pro toto hovoří mj. fragmenty bílého nátěru nacházející se mezi vrstvou originálu a pozdější přemalby nebo charakteristické stopy po razantním užití malířských špachtlí na vrstvě originálu.

KONCEPCE RESTAURÁTORSKÉHO ZÁSAHU

Nejzávažnějším problémem při sestavování koncepce restaurátorského zásahu byla závěrečná fáze – prezentace zrestaurovaného díla, a s tím související koncepce retuší a případných rekonstrukcí. Vzhledem k rozsahu přemalby a stavu dochování originální barevné vrstvy se zvažovaly dvě možnosti:

1. respektovat přemalby na místech fragmentárního zachování originální malby
2. odstranit přemalby na originální barevnou vrstvu a doplnit chybějící místa citlivou retuší popř. rekonstrukcí

NA ROZHODNUTÍ MĚLY HLAVNÍ VLIV TYTO SKUTEČNOSTI

1. fragmentární stav dochování originálu pod přemalbou
2. nevyhovující stav dochování přemalby (ztráta pojiva – práškovatění, změna barevného tónu, lokální absence barevné vrstvy v důsledku rozsáhlých mechanických poškození)
3. necitlivé provedení přemalby (lokální nerespektování původního tvarosloví, plošnost, těžkopádnost rukopisu)
4. existence v 90. letech restaurovaného „zrcadlového“ sálu v protilehlé části budovy, který s téměř totožným způsobem dekorace tvoří pendant k sálu č. 116

Na základě těchto skutečností bylo po konzultaci se zástupci pam. péče rozhodnuto odstranit přemalby, odkryt a zkonsolidovat původní barevnou vrstvu, doretušovat a vhodným způsobem doplnit chybějící místa.

RESTAURÁTORSKÝ ZÁSAH

1. celoplošné vyčištění malby a odstranění nevhodných přemalby (mechanicky – těsto z hladké mouky a dest. vody s přídavkem fungicidního prostředku, čistící houby Wishab, koňské žíně, skelná vlákna, chemicky – dest. voda, lokálně čpavková voda)
2. lokální fixáž barevné vrstvy 1,5% akrylátovou disperzí Primal SF016
3. odstranění nevhodných tmelů
4. lokální injektáž omítek injektáží směsí Terraco inject a Ledan D2
5. tmelení defektů vápenným tmelem
6. retuš a lokální rekonstrukce práškovými pigmenty pojenými 1,5% roztokem Klucelu E v dest. vodě
7. obnova imitace zlacení – pigmenty Iriodin pojenými roztokem šelaku v ethanolu
8. lokální závěrečná fixáž 1,5% akrylátovou disperzí Primal SF016

RETUŠE A LOKÁLNÍ REKONSTRUKCE

Vzhledem ke stavu dochování původní barevné vrstvy bylo nutné přistoupit k rozsáhlým retuším a k lokálním rekonstrukcím.

Retuše byly provedeny práškovými pigmenty pojenými 1,5% roztokem Klucelu E v dest. vodě. K retuším i lokálním rekonstrukcím byla zvolena metoda tečkové retuše.

Smyslem retuše bylo scelit fragmentární malbu v jeden pokud možno harmonický celek a obnovit jeho iluzivní účín, aniž by bylo nutné sahat k hypotetickým tvarovým rekonstrukcím chybějících míst či zásahům do původní barevné vrstvy. V případě nutnosti doplňování tvarů ornamentů se vycházelo ze studia existujících analogií a z analogické dekorativní výmalby protějščího sálu. Tečková retuš umožňuje divákovi získat celistvý dojem z výmalby sálu, zároveň umožňuje při bližším pohledu jasně rozpoznat místa původní od míst doplňovaných.

LITERATURA

- MATĚJKOVÁ L.: *Průzkum a restaurování části nástěnné malby na stěnách místnosti č. 116 ve 2. NP zámku ve Žďáru nad Sázavou*, diplomová práce, FR UPce 2007
- VEDRAL, M.: *Historie areálu bývalého kláštera ve Žďáru nad Sázavou*, diplomová práce, FR UPce 2007

*Sál č. 116, část severní stěny,
stav před restaurováním*

*Sál č. 116, část severní stěny,
stav po odstranění přemaleb*

*Sál č. 116, část severní stěny,
stav po restaurování*

*Sál č. 116, severozápadní roh, detail,
stav po sejmutí přemaleb*

Sál č. 116, severozápadní roh, stav po restaurování

BAREVNÉ REPRODUKCE TĚCHTO NÁHLEDŮ NALEZNETE V OBRAZOVÉ PŘÍLOZE V ZÁVĚRU SBORNÍKU (NA STRANĚ 55).

Restaurování sálu č. 116 v budově bývalé prelatury zámku ve Žďáru nad Sázavou

12

Mgr. art. Luboš Machačko

*Sál č. 116, část severní stěny,
stav před restaurováním*

*Sál č. 116, část severní stěny,
stav po odstranění přemaleb*

*Sál č. 116, část severní stěny,
stav po restaurování*

*Sál č. 116, severozápadní roh,
detail, stav po sejmutí přemaleb*

*Sál č. 116, severozápadní roh,
stav po restaurování*

FOTO BCA. LUKÁŠ HINDA, BCA. MICHAL VEDRAL